

Estetik/Kozmetik Diş Hekimliğinin Tarihsel Açıdan Değerlendirilmesi*

Evaluation of Esthetic/Cosmetic Dentistry in Terms of History

İlkim Karakapıcıⁱ, Nüket Örnek Bükenⁱⁱ

ⁱArş. Gör., Başkent Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik AD., <https://orcid.org/0000-0003-0915-7082>

ⁱⁱProf. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik AD., <https://orcid.org/0000-0001-9166-6569>

ÖZ

Estetik; diş hekimlerinin rutin uygulamalarında hastalarına kazandırmayı amaçladıkları önemli tedavi bileşenlerinden biridir. Günümüzde ise sadece estetik bir görünüm kazandırmanın hedeflendiği dental işlemler hızla artmaktadır. Modern dünyada kişisel refah, sosyal kabul, iş ve özel hayattaki başarılar kişilerin güzel bir diş görünümüne ve gülüşe sahip olmalarından etkilenmektedir. Günümüz insanının dişleri aracılığıyla güzelliğini veya kimliğini ifade etmesi esasında zengin bir tarihe sahiptir. Geçmişte vücut ve dişler insanlar tarafından boş bir tuval gibi modifiye edilmiştir. Yerel olarak ve çağdan çağa güzellik algıları ve dişlerin simgelediği anlamlar değişmiştir, bugünün dişlerin bembeyaz ve sıralı olduğu anlayışa evrilmiştir. Ayrıca ilkçağlardan beri diş hekimliği teknolojisinin gelişimiyle modern estetik diş hekimliği işlemlerinin temelleri atılmıştır. Bu çalışmaya öncelikle antropolojik çalışmalardan elde edilen diş mutilasyonları ile başlanmıştır. Daha sonra arkeolojik çalışmalardan elde edilen günümüz estetik diş hekimliği uygulamalarının ilkel halleri ile devam edilmiştir ve son olarak bu uygulamaların teknolojik gelişimleri çağlara ayrılarak derlenmiştir. Çalışmanın amacı geçmişten günümüze kadar gelen estetik değerlere ve dental estetik teknolojinin gelişimine kısaca göz atarak bugünün estetik diş hekimliğine tarihsel açıdan değinmektir. Bu şekilde psikososyal değişkenlerden oldukça etkilenen estetik uygulamalara tarih aracılığıyla farklı noktalardan bakılması mümkün olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Estetik diş hekimliği, Kozmetik diş hekimliği, Tıp tarihi, Diş mutilasyonları, Dental teknoloji

ABSTRACT

Esthetics is one of the important treatment components that dentists intend to provide to their patients in their routine practices. Nowadays, these dental practices that aim only to provide an esthetic appearance are increasing rapidly. In the modern world, having a nice dental appearance and smile, affects personal well-being, social acceptance, and business and personal life success. The fact that modern people express their beauty and identity through their teeth has a rich history. In the past, the body and teeth were modified by humans like a blank canvas. The sense of beauty and the meanings symbolized by teeth have changed locally and from age to age, evolving into today's concept that teeth are extremely white and in rows. In addition, modern esthetic dentistry practices are based on the development of dental technology since ancient times. This article begins with the dental mutilations that were obtained from anthropological studies. Then, it continues with the primitive forms of today's esthetic dentistry practices obtained from archeologic studies, and finally, the technological developments of these applications were compiled by dividing them into ages. The aim of the study is shortly review the esthetic values and development of dental esthetic technology from past to present and examine today's esthetic dentistry from a historical perspective. In this way, it is possible to look at aesthetic practices, which are highly affected by psychosocial variables, from different points of view through history.

Keywords: Esthetic dentistry, Cosmetic dentistry, History of medicine, Dental mutilations, Dental technology

* Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 2025;15(1):29-44

DOI: 10.31020/mutfd.1519166

e-ISSN: 1309-8004

Geliş Tarihi – Received: 19 Temmuz 2024; Kabul Tarihi - Accepted: 12 Aralık 2024

İletişim - Correspondence Author: İlkin Karakapıcı < ilkim.karakapici@gmail.com >

Giriş

Günümüzde hastaların estetik/kozmetik diş hekimliğine olan talebinin, beklentilerinin ve arzularının arttığı görülmektedir. Diş hekimleri de artık günlük pratiklerinde estetiği daha fazla göz önünde bulundurmaktadır veya sadece dental estetik işlemlere yönelmektedir.¹ Diş hekimlerinin estetiğin sosyal doğasını kavraması, hastalar için ne ifade ettiğini bilmesi, hastalara yaklaşım açısından önemli görülmektedir. Bu noktada estetik diş hekimliğinin tarihsel gelişimini bilmenin ve ilgili süreci değerlendirmenin de iyi bir kavrayış sağlayacağı ve konunun bilimsel ve etik tartışmalarına zemin oluşturacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı; antik çağlardan günümüze çeşitli sebeplerle yapılan dental estetik müdahaleleri ve estetik uygulamalarının gelişimini kronolojik bir sıra ile sunmaktır. Antropolojik açıdan bakıldığında, dişler üzerinde gerçekleştirilen uygulamalar, tedavi amaçlı ve kültürel olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Terapötik uygulamalar ağız sağlığını iyileştirmeyi hedefleyen işlemlerdir. Kültürel uygulamalar ise tedavi etme amacı gütmeyen, sosyokültürel veya estetik normlar sebebiyle yapılmaktadır. Arkeolojik kanıtlara bakıldığında hangi işlemlerin kültürel, hangilerinin terapötik amaçla yapıldığını belirlemek oldukça zordur. Çürük veya apsenin tedavisi olan kronun ve pulpa odasının delinmesi ve eğelenmesi işlemi en yaygın karşılaşılan terapötik tedavilerdir. Bunun yanı sıra arkeologlar diş çekimlerinin, kök kanalları ve kist drenajlarının, düzeltici ve dekoratif diş protezlerinin de terapötik amaç taşıyabileceğini belirtmektedirler.² Dişlere kasıtlı olarak yapılan işlemlerin hangi niyetlerle yapıldığının belirlenmesinin zorluğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda tarihçilerin kültürel veya kültürel olabileme ihtimali bulunan uygulamalar olarak yorumladığı örnekler çalışmaya dahil edilmiştir.

Aynı zamanda, çalışmada günümüz estetik diş hekimliği uygulamalarının ilk adımları olan girişimlere yer verilmiştir. Estetik diş hekimliği kendi başına ayrı bir disiplin veya uzmanlık alanı değildir. Çağlar boyunca çeşitli dental girişimlerin veya yeni oluşmaya başlayan uzmanlık alanlarının teknolojisinin ilerleyişi ile gelişmiştir. Estetiğin ilk hedef olduğu veya tedavinin yanında önemli bir kriter olarak değerlendirildiği çeşitli uzmanlık alanlarının teknolojik gelişmeleri ve tedavi yöntemlerinin tarihi gelişimi, bu çalışma bağlamında genel diş hekimliği tarihi içinden çekilerek değerlendirilmiştir. Diş hekimliği tarihi içerisinde günümüz estetik diş hekimliğini olduğu noktaya getiren tarihsel ipuçlarına odaklanılmıştır. Bu bağlamda kesişim kümelerinin varlığı da ön kabuldür.

1. İlk Çağ Dönemi Uygulamaları

a. Kültürel Sebepli Diş Modifikasyonları (Kültürel Mutilasyonlar)

Mutilasyon (sakatlama) kelimesinin kökeni Latince ‘mutilus’ tur. Mutilus, deforme olmuş ve dönüştürülmüş anlamına gelmektedir.³ Mutilasyon kasıtlı yapılan, tedaviyi amaçlamayan, sosyokültürel ve estetik normlardan etkilenen ve geri dönüşü olmayan şekilde vücut bütünlüğünde yaratılan bozulmadır.^{2,4} Antropoloji ve klinik metinlerinde sıklıkla kullanılan mutilasyon (sakatlama, deformasyon) kelimesi hem olumsuz anlam barındırmakta hem de Batı literatürünün kendinden olmayan kültüre/kültürlere karşı olan ön yargısal tutumunu yansıtmaktadır. Bu sebeple “kültürel sebepli diş modifikasyonu” ifadesinin kullanımı önerilmiştir.² “Dental dönüştürme” (dental transformation) ve “dental dekorasyon” ifadeleri de önerilen isimlendirmelerdir.³

Dişlere yapılan modifikasyonlar, vücuda yapılan modifikasyonlar içinde en sık görülen türdür.³ Kültürel sebepli diş modifikasyonları yüzün başlıca süslerindedir. Tarih boyunca gençliğin, sağlığın, güzelliğin ve gücün sembolü olan dişlere yapılan modifikasyonlar, birçok kültürde belgelenmiş, binlerce yıldır uygulanmış ve günümüze kadar gelmiştir. En iyi belgelenmiş örnekler Kolomb öncesi Amerika kıtasından olsa da Çin, Hindistan, Güneydoğu Asya, Afrika ve Kuzey Amerika’daki eski uygarlıklarda da diş kesme ve süsleme

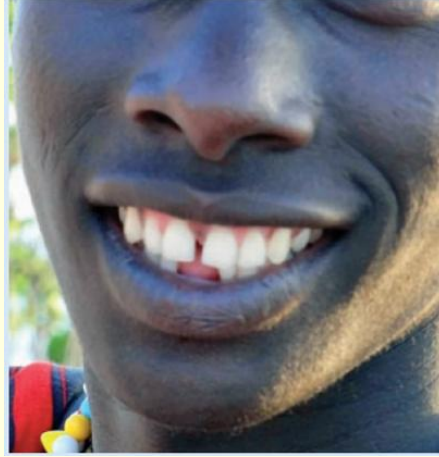
biçimlerine rastlanılmıştır.⁵ Günümüzde Afrika, Asya ve Okyanusya’da kırsal topluluklar ve yerli kabilelerde bu ritüeller gerçekleştirilmektedir.⁴

Modifikasyonlarda maksiller santral, lateral ve köpek dişleri en çok işlem gören dişlerdir.³ Bu uygulamaların bir sebebi dış görünüşü güzelleştirmektir. Bazı etnik gruplarda, ergenlik döneminde bu güzelliği elde etmek gurur veren ve fiziksel acıya direncin kanıtlandığı bir ritüel olarak karşımıza çıkar. Diğer kültürel ve sosyal anlamda diş modifikasyonları uygulamalarına gösterilen sebepler ise; kabul törenleri (ergenliğe giriş, evlilik veya savaşçı unvanı almak gibi ritüeller), konuşmada spesifik sesleri çıkarabilmek, daha etkili tükürebilmek, çiğneme işlevini geliştirmek, bir hayvanın görünümünü taklit etmek... gibi sebeplerdir. Modifikasyonların birçok çeşidinin arkasındaki kültürel ve antropolojik temanın ise “kan akıtmak” olduğu düşünülmektedir. Yaşamın bir aşamasından bir diğerine geçişi sembolize eden ritüeldir, ayrıca ilgili ritüeller ile fiziksel acıya karşı dayanıklılık test edilir. Diğer taraftan bir kimlik gibi kabileye olan aitliği/aidiyeti ve kabile içindeki sosyal statüyü gösteren, O topluluğa ait özel dilsel seslerin çıkarılmasını sağlamak amacıyla yapılan uygulamalardır.⁴

Antropologlara göre diş modifikasyonları, kişinin genetik bilgisini sonraki nesile aktarma isteği düşünüldüğünde adaptif açıdan uyumsuz işlemlerdir. Çünkü bu işlemler fazla miktarda ağrı, enfeksiyon ve ölüm riski içermektedir. Potansiyel ölüm riskine karşı bu ritüellerin devam etmesinin sebebinin güzelliği artırarak, karşı cinsi cezbetmek olduğu düşünülmektedir. Diş modifikasyonlarının yüz bölgesinde hızlıca fark edilmesi, kişilere eş ararken gösterişli ve dikkat çekici bir olanak sunmaktadır. Ölüm riski yüksek bir işleme katlanmak, karşı cinse karşı cesaretliliği, yüksek ağrı eşiğini, güçlü bir bağışıklık sistemini göstermektedir. Modifikasyonların sosyal hiyerarşinin üstündeki kişilerce kullanılması, potansiyel eşe yüksek statüyü ve daha zengin kaynaklara erişimi de göstermektedir.⁶

Avülsiyon

Avülsiyon dişin yerinden çıkarılması (dişin çekilmesi) uygulamasıdır. Evülsiyon veya ablasyon olarak da bilinmektedir. Geniş bir coğrafyaya yayılsa da Afrika ve Asya odak noktasıdır.² Avülsiyonlar Afrika kıtasında iyi belgelenmişlerdir. Afrika kıtasında yaklaşık 10.000 yıl önce, sert ve kurak geçen birkaç bin yıldan sonra Sahra Çölü’nün nüfusu artmaya başlamıştır. Arkeolojik ve antropolojik araştırmalar sonucunda, bu nüfus artışının, kıtadaki çeşitli dil topluluklarını, genetik ve etnik bir çeşitliliği oluşturduğu düşünülmektedir. Sosyal kimliklerin oluşturulup etkileşime girdiği bu alanda birbirine yakın yaşayan kabileler birbirlerinin dillerini konuşabiliyorlardı. Bir ziyaretçinin kabile üyesi olup olmadığını anlamak için sağlıklı olan dişlerin kasıtlı olarak çıkarılması yani avülsiyon işlemi uygulanmaktaydı. Bu işlem adeta bir kimlik kartı gibi kabileye aidiyeti göstermekte, grubun kimliğini ifade etmekteydi. Bu hem kültürel hem biyolojik önemi olan sosyal uygulama aynı zamanda konuşma kalıplarını, fonem telaffuzunu ve yüzün yapısını değiştiren girişimsel bir tıbbi prosedürdür. Bu şekilde kişi ait olduğu kabilenin dilini doğru kullanabilmiştir. Günümüzde bu ritüel, Afrika kıtasında hala uygulanmaktadır (**Şekil 1**).⁷

Şekil 1. Bir ritüel sırasında alt dişleri avulse edilen 18 yaşında Zanzibar'lı bir erkek.⁴

Törpüleme ve Morfolojik Değişiklikler

Dişleri törpüleme, çentik açma veya oyma, istenilen şekli elde etmek için şekillendirme işlemleri en çok belgelenen diş modifikasyonları türüdür (**Şekil 2**). Bu modifikasyonlara yönelik araştırmalar Kolomb öncesi Orta Amerika ve Güney Amerika kıtasında, özellikle de Mayalarda yoğunlaşmaktadır.²

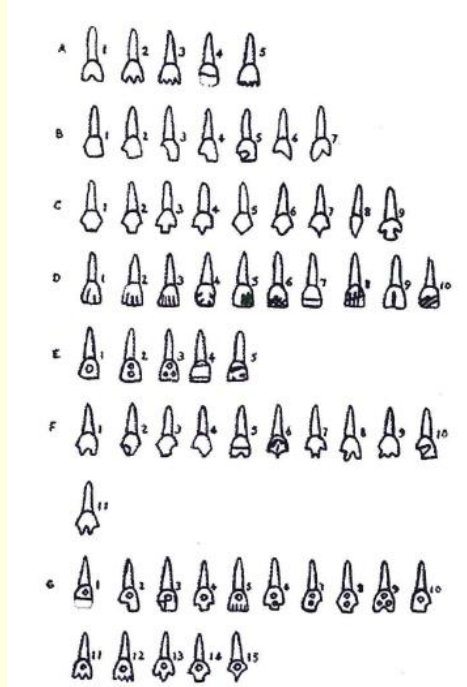
Şekil 2. Orta Amerika'dan diş mutilasyon örneği.¹⁴

Mezo Amerika bölgesinde yaşayan eski uygarlıklarda, M.Ö. 14 ve M.S. 6. Yüzyıllar arasında ergenler ve yetişkinler arasında popüler ve çok yaygın olan diş törpüleme işlemleri gerçekleştirilmiştir. Süsleme amaçlı olmasının yanında sosyal statüyü de ifade eden uygulamanın, birçok heykelerde ve duvar resminde olmasından dolayı büyüsel ve dinsel bir anlamı olduğu düşünülmektedir. Keşfedilen bir duvar resminde bir kişiye yapılan törpüleme işlemi resmedilmiştir. Bu duvar resminin ölümden sonraki cenneti gösterdiği çünkü dental törpülemenin yerliler arasında mutluluk ve güzelliği simgelediği düşünülmektedir (**Şekil 3**).⁸

Şekil 3. Meksika'da keşfedilen dental mutilasyonu simgeleyen duvar resmi.⁸

Törpülenen dişlerin şekillerini inceleyerek, araştırmacılar çeşitli sınıflandırmalar yapmışlardır. En popüler ve kapsayıcı olan, 1913'teki Saville' nin çalışmasını geliştiren Romero'nun, 1958'te yaptığı sınıflandırmadır. Romero dişleri 7 temel şekilde sınıflandırmış ve 62 farklı varyant göstermiştir (**Şekil 4**).⁸ Törpülenen ve şekillendirilen dişlerin sosyal statüyü ifade ettiğine dair iddia tartışmalıdır. Araştırmacılar şekillendirmelerin Maya bölgesindeki akraba, soy ve yerleşim grubu üyeliğini simgelediğini öne sürmektedirler. Ayrıca cinsiyet ve yaş farkına göre şekillendirmeler olduğu düşünülmektedir.² Örneğin; modifikasyon sınıflandırmasındaki A paterninin (kesici kenar törpülenmesi) kadınlarda yaygın olduğu görülmektedir.⁸

Şekil 4. Romero'nun dental mutilasyon sınıflandırması.⁸

Boyama

Japonya'da M.S. 250-500 yılları arasında protohistorik Kofun döneminde ortaya çıkan dişleri siyaha boyama geleneği 700'lü yıllardan itibaren belgelenmeye başlanmış ve geleneğe edebi kaynaklarda rastlanmıştır. Kyoto'daki sarayın soylu kadınları toplumun moda anlayışını belirlemektedir ve kozmetik uygulamalara değer vermektedirler. Evlilik çağına geldiklerinde dişlerini siyaha boyamaktadırlar.⁹ "Ohaguro" adı verilen bu gelenek, dişleri bir aletle koyu kahverengi ve siyaha boyama işlemidir (**Şekil 5**).¹⁰ Tokugawa döneminde, (1603-1868) yılları arasında bütün sosyal tabakalardan evli kadınlar evli olduklarını göstermek ve saygınlık, asalet ve evliliklerindeki sadakati göstermek amacıyla dişlerini siyaha boyamaktadırlar.^{9,11} Hinin ve Eta grubuna bağlı kadınların, örneğin; dilenciler, gezginler, cellatlar, tabakçılar, kasaplar dişlerini karartması yasak iken, aynı gruba dahil olan seks işçilerinin karartma uygulamasına izin verilmiştir.⁹ Dişleri boyama, Japonya dışında Güneydoğu Asya'da da yaygın olarak görülmektedir.⁴

Şekil 5. Dişlerin siyaha boyanması.¹⁴

Dekorasyon

Mezo Amerika’da dişleri törpülemeyle beraber yapılan bir diğer modifikasyonda, dişlerin ön yüzlerine yapılan kakmalardır (inlay dolgular).¹² İnlay dolgu dişlerin ön yüz minesinde delikler açıp bu deliğe yabancı maddeler yerleştirerek dişleri süsleme işlemidir.² Hem kadın hem de erkeklere yapılan modifikasyonlarda törpüleme kadınlar arasında, dolgular ise erkekler arasında popülerdir. Romero’nun sınıflandırmasında ön dişlere yerleştirilen mücevherleri gösteren E paterni modifikasyonlarının yüksek sosyal statülü kişilere yapıldığı iddia edilmektedir.⁸

Bu gelenekler Maya uygarlığı zamanında en gelişmiş seviyesine ulaşmaktadır. Dişlere sadece törpüleme, sadece dolgu ya da her ikisi birden uygulanabilmektedir. Uygulamanın dini açıdan bir değeri vardır ve dekorasyonlar hiçbir zaman restoratif amaçlarla değil gösteriş ve süsleme amaçlı yapılmaktadır. Genellikle maksilladaki altı ön diş tercih edilmekte ancak üst küçük azılara ya da alt ön dişlerde olan örnekler de rastlanmaktadır. X ışınları kullanılarak 1947’de yapılan bir çalışmada, periapikal lezyonlara rastlanmıştır ve dolguların kişiler hayattayken yapıldığı kanıtlanmıştır. Aslında periapikal lezyonlar kötü uygulamanın sonucudur ve bu örnek için istisnadır. Genel olarak dolgu işlemleri diş anatomisi hakkında bilgi sahibi olan becerikli kişilerce yapılmaktadır. Dolgu olarak kullanılan malzeme yeşim taşıdır (**Şekil 6**). Yeşim taşı sadece değerli bir taş değildir aynı zamanda kutsaldır. Kızılderili dilinde yeşim güzellik anlamına gelmektedir.¹²

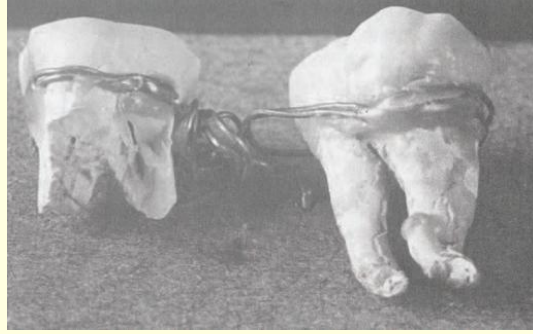
Şekil 6. 2000 yıllık Maya’lardan kalma kafatasında bulunan yeşim taşları.¹⁰

b. Dental İşlemler

Protetik İşlemler

Tarih boyunca eksik dişleri yerine koymanın değerine değinen birçok referans vardır.¹⁰ M.Ö. 2500 yılından kalma, Mısır Kahire yakınlarındaki Gize’de bir mezarda, altın tel ile bağlanmış ikinci ve üçüncü alt azı dişleri keşfedilmiştir (**Şekil 7**).¹³ Prof. Dr. İlter Uzel ise, Diş Hekimliği Tarihi 1 kitabında, dişlerin sol alt birinci ve üçüncü azı diş olduklarını ifade etmektedir.¹⁴ O zamanki ilk raporda dişlerin aynı kişiye ait olduğu ve iltihaplı

olması nedeniyle üçüncü dişin hareketli olduğu, onu stabilize etmek için tel ile komşu dişe bağlandığı raporlanmıştır. Fakat daha sonra dişlerdeki aşınmaların çok olması sebebiyle dişlerin aynı kişiye ait olup olmadığı belirlenememiştir. Bulgunun ilk ilkel protezlerden birisi olduğu düşünülmüştür. Ancak altın telin çapının çok ince olmasından dolayı protetik açıdan sonuç alınamayacağı ve bu dişlerin güç ve koruma sağlaması amacıyla muska olarak kullanıldığı iddiası ortaya atılmıştır. Bir diğer iddia ise yaşamda kaybedilen bu dişlerin sonraki yaşamda eksiksiz olabilmek için mumyalanmış bedene sonradan eklendiğidir.¹³

Şekil 7. Gize'de keşfedilen örnek.¹³

Benzer şekilde M.Ö. 2500'den kalma Kahire yakınlarındaki el-Quatta'da, etrafında iki kere dolanmış altın tel bulunan bir köpek dişi ve köpek dişinden ayrı, köpek dişinde kullanılan benzer altın telle birbirine bağlı bir santral ve bir lateral diş bulunmuştur. Bu üç dişin önceden birbirine bağlı olduğu düşünülmektedir. Uzmanlar bu örnekte bireyin protezi ağız içinde işlevsel olarak nispeten uzun süre kullandığını, kişinin yaşamda dişlerini kaybettiğini ve mumyalanırken bu dişlerin yerine koyulduğunu iddia etmektedirler (Şekil 8).¹³

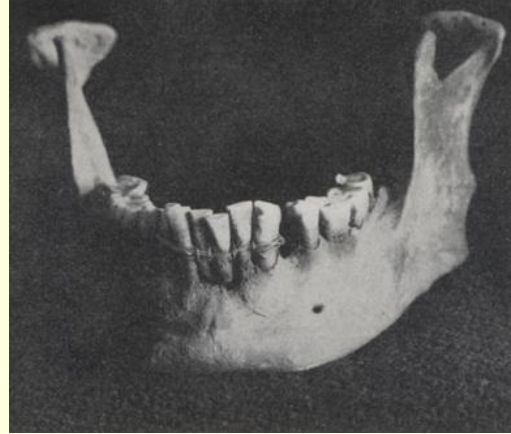
Şekil 8. El-Quatta'da keşfedilen örnek.¹³

Üçüncü örnek eski Mısır'ın Yunan döneminden M.Ö. (332-330) kalmaz. Kafatasında yani ağızda bulunan bu örnek (sağ santral tek diş) gerçek bir protetik uygulama olarak kabul edilmektedir. Bu dönem Akdeniz' de ticaret ve kültür alışverişi dönemidir. Bu sebeple protezin yabancı bir gezgine ait olduğu ya da Mısırlıların bu uygulamayı ithal edildiği düşünülmektedir.¹³

Fenikelilerin örneklerinden biri olan Gaillardot, günümüz Sidon nekropolünde bulunmuştur. Bir kadının üst çenesinde dört kesici diş ve iki köpek dişinin altın telle birbirine bağlanmış olduğu bu örnekte, bu kesici dişlerden ikisinin başka birine ait olduğu bilinmektedir (Şekil 9). Bu protez Sidon'da dişçiliğin gelişmiş olduğunun göstergesidir. Torrey örneği ise iki lahitten birinde gömülü olan asilzadede bulunmuştur. Alt ön dişleri sallanan bu kişiye, dişleri yerinde tutan, sağlam dişlerden destek alan altın telden bir köprü yapıldığı görülmektedir (Şekil 10). Bu işçiliğin dişleri yerinde tutma açısından başarılı olduğu söylenilmektedir.¹⁵

Şekil 9. Gaillardot örneği.¹⁵

Şekil 10. Torrey örneği.¹⁵

Estetik diş hekimliğinin antik çağdaki en önemli uygulayıcıları Etrüsklerdir. 2600 yıldan önce olduğu düşünülen Etrüsklü kuyumcuların yaptıkları estetik dental uygulamaların terapötik bir tarafı da vardır. İlk örneğin M.Ö. 700'den kalma olduğu düşünülmektedir. Dental uygulamalar genellikle yüksek gümüş içeriğine sahip doğal altından yapılmışlardır (Şekil 11). Araştırmalar, dental protezlerin Etrüsk elitleri ve Romalılar arasında çok yaygın olduğunu ve protezleri yapanların berberler veya doktorlar değil, kuyumcular veya diğer zanaatkârlar olduğunu göstermektedir. Altın köprülerin sadece kadınlar tarafından ve muhtemelen sadece Güney Etruria'da kullanıldığı düşünülmektedir. Protezlere dair ilk örnek M.Ö. 630 yılında antik Satricum kentinde yüksek statüde olduğu düşünülen bir kişinin mezarında bulunmuştur. Etrüsklerde dental uygulamalar estetik amaçlıdır fakat daha sonra Romalılara ait olan örnekler fonksiyonelliğe yönelmiştir.¹⁶

Şekil 11. Etrüsklerden kalma altın köprü örneği.¹⁹

Ortodontik İşlemler

Günümüzde bulunan kafatasları incelendiğinde, diş çapraşıklıklarının, 50 bin yıl önce yaşamış Neanderthallerin zamanında var olduğu görülmektedir. 3000 yıl önceden kalan yazılı kayıtlarda kalabalık ve çukuntılı dişlerin düzeltilmesinden bahsedilmektedir. Ortodontik işlemlerin varlığından çok önce insanlar kuvvet uygulandığında dişlerin hareket edeceğini bilmekteydiler. Hipokrat, dişlerdeki düzensizlikleri ilk tanımlayan kişidir. Romalı Celsus çocuklarda diş dökülmeden ikinci diş çıkarsa, dökülmesi gerekenin çekilmesi ve çıkan dişin yerine yerleşmesi için her gün parmakla ittirilmesi gerektiğini söylemiştir. Bu düzensiz çıkan bir dişe uygulanacak ilk tedavi tanımı olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁷

İmplant

Diş kayıplarını tedavi etmek için yüzlerce yıldır birçok yöntem denenmiştir. Bir kişiden diğerine diş transplantasyonu ve Eski Mısır ve Güney Amerika'da hayvanların dişlerinden veya oyulmuş fildişinden implantlar yapılmıştır.¹⁸ Honduras'ta 1931 yılında yapılan bir kazıda M.S. 600 yılından kalma 20 yaşında bir kadına ait olduğu bilinen Mandibula parçası bulunmuştur. Yapılan araştırmalar sonucunda alt kesici dişler yerine üç tane deniz kabuğunun kişi ölmeden önce yerleştirildiği ortaya çıkmıştır. Deniz kabuklarının çevresinde günümüz implant çevresinde gözlenen kompakt kemik formasyonuna benzeyen kemik oluşumuna rastlanmıştır. Bu tarihte bilinen ilk endo-ossöz implanttır. Yine Honduras'ta en az 1000 yıllık olduğu düşünülen bir kadının kafatasına sol alt kesici diş çekildikten sonra oyma bir siyah renkli taşın yerleştirildiğine rastlanmıştır. Siyah taşın üzerinde diş taşına rastlanması dişin bir süre kullanıldığını göstermektedir.¹⁴

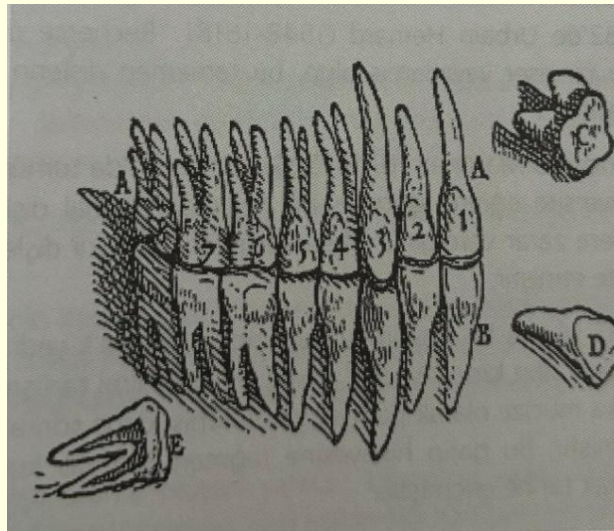
2. Orta Çağ Dönemi Uygulamaları

Orta çağ boyunca Batıda tüm bilimlerde olduğu gibi diş hekimliği de ilerlemenin durduğu döneme girmiştir.¹⁷ Bilim İslam dünyasında ilerlemiştir, Müslümanlar sadece tıpta değil birçok bilim alanında mantık ve felsefede önemli gelişmeler kaydetmişlerdir.¹⁴ Doğuda Zehravi, sallanan dişlerin altın tel ile sağlam dişlere bağlanması, kaybolan dişler yerine sığır kemiğinden dişler konulması gibi tedavi yöntemlerinden bahsetmiştir. Sabuncuoğlu da Cerrâhiyyetü'l-(il)Hâniyye kitabında sallanan dişler için altın tel kullanımına değinmiş, ayrıca bazı tozları diş yüzeyini parlatmak için kullanmıştır.¹⁹

Bu döneme ait bir estetik uygulama diş hekimi olarak çalışan berberlerin 1100 ve 1400 yılları arasında dişleri beyazlatmak için diş minesini aşındıran asitler, pomza taşı, sirke ve hatta idrar kullanmalarıdır.²⁰

3. XVI. ve XVII. Yüzyıl Uygulamaları

XVIII. Yüzyıla, modern diş hekimliği mesleğinin kurucusu Pierre Fauchard'a kadar diş hekimliğinde çok az aşama kaydedilmiştir.²¹ Vesalius'un dişlerin kapanışını gösteren çizimi, Giovanni da Vigo'nun dişlerin estetiği sağladığını belirtmesi ile sağlıklı dişlerin insan psikolojisini etkilediğinin farkında olması ve Pare'nin fildişi veya kemikten yapılan suni dişlerle estetiğin sağlanabileceğini söylemesi bu dönem estetik diş hekimliğine dair birkaç örnektir (**Şekil 12**). Bu dönemde Bilim alanında birçok büyük keşifler yapılmıştır ancak Orta çağ zihniyetinden hemen çıkılamamış, hurafeler ve cahillikler nedeniyle medikal pratik zayıflamış, diş hekimliğinde fazla bir ilerleme olmamıştır.¹⁹

Şekil 12. Vesalius'a göre diş anatomisi.¹⁹

4. XVIII. Yüzyıl Uygulamaları

Bu yüzyılda, sanayi devrimi sayesinde Temel tıp bilimlerinde bilimsel bilgi üretimi artmış ve diş hekimliğinde yeni geliştirilen makinalar, keşfedilen kimyasal maddeler kullanılmaya başlanmıştır. XVII. yy. da diş hekimliği berber ve cerrahların yan uğraşları iken, XVIII. yy. da modernleşmeyle birlikte modern diş hekimliği, Fransız Pierre Fauchard tarafından kurulmuştur.¹⁹

Ayrıca XVIII. yy. da şeker tüketiminin artması, frenginin cıva ile tedavisi gibi sebepler, dişlerin görünümünü bozmaktadır. Bu nedenle modern diş hekimliğinin gelişiminde sadece fonksiyonelliğe değil dişlerin güzelliğini korumaya yönelik estetik çabalara da rastlanmaktadır.²² Bu dönemde dişlerin görünümünün Paris sosyetesini üyeleri için büyük önem taşıdığı ve Fauchard'ın muayenelerine sadece tıbbi değil, kozmetik amaçlı da başvurulduğu belirtilmektedir. Britanya'da diş fırçalamanın, diş hekimine gitmenin birer saygınlık göstergesi ve ağız görünümüne önem vermenin sınıf atlamaya ilişkili olduğu, diş hekimliğinin profesyonelleşmesinin ticarileşme ve moda tarafından yönlendirildiği ifade edilmektedir. Örneğin; fildişi dişlerin çiğneme işlevinin olmaması, yemek yerken çıkarılması estetik görünüm amaçlı olduğunu ortaya koymaktadır.²³ Viktorya döneminde reklam amaçlı kullanılan basılı kartlarda diş macunlarının dişleri beyazlattığı sıkça vurgulanmaktadır ve nefesi tazeleyen, "dişleri fildişi beyazlığına kavuşturan" macunların reklamları mevcuttur (**Şekil 13**). "Şehrimizin güzel kızlarının dişleri nasıl böyle beyaz ve inci gibi parlıyor?" veya "Dişlerimizi göstermeden konuşamayız, siz de konuşurken utanmamak istiyorsanız Albany diş hekimine gidin ve dişlerinizi güzelleştirin." gibi reklam alıntıları bu dönemin estetik anlayışına dair ifadelerdir (**Şekil 14**).²⁴

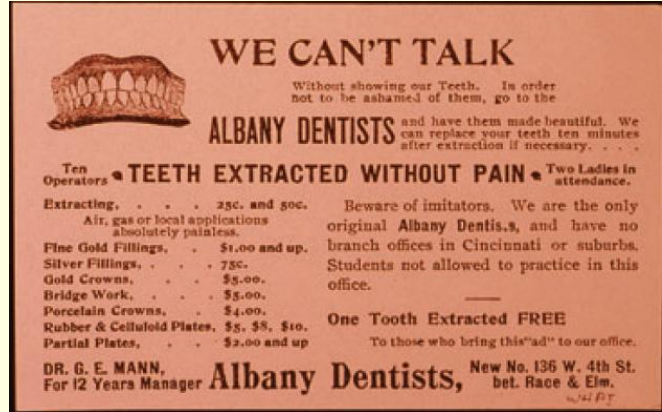

Şekil 13. Viktorya döneminden kalma bir diş macunu reklam kartı.²⁴

a. Protetik İşlemler

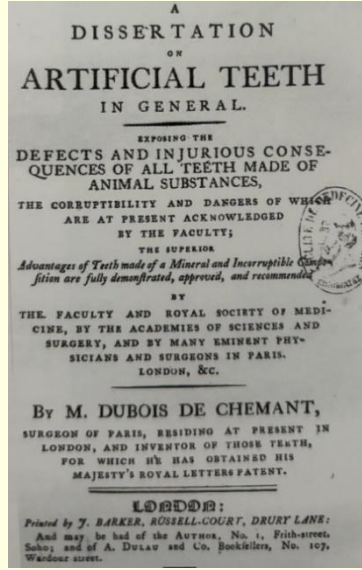
Bu yüzyılda protetik diş hekimliği en büyük ilerlemeyi yaşamıştır. Köprülerde insan dişleri kullanılmıştır. Su aygırı dişlerinden üst ve alt diş dizilerini çelik yaylarla birbirine bağlamış, sağ sol hareket için ise spiraller kullanmıştır.¹⁹ Protezler için insan dişleri, kesilmiş hayvan, fildişleri kullanılmaktadır. İnsan dişi elde etmek hem pahalıdır hem de her zaman elde edilememektedir. Yoksul insanlar dişlerini satmaktadır, mezar kazıcı ve soyguncular ölümlerden diş elde etmektedir ve savaşta ölen askerlerin dişleri alınmaktadır. Hayvan diş kullanımı ucuzdur ancak tatmin edici sonuçlar elde edilememektedir. Bu dişler tükürükteki aşındırıcı maddelere karşı daha dayanıksızdır ve kolayca lekelenmektedirler.²¹

Bir eczacı olan Duchateau kendi kemikten yapılmış dişlerinden uyumsuzluğu ve koku yapması sebebiyle memnun değildir. Porselen fırınında pişirdiği bir tam protezi kullanmaktadır ve başarılı sonuçlar elde etmiştir. Bu icadını bildirmiştir fakat birkaç hastada görülen başarısızlık sonucu porselen protezler bir süre

Şekil 14. Albany diş hekimi reklam kartı.²⁴

sonra unutulmuştur. Daha sonra diş hekimi olan Chemant icadın kaydını bulup, bu konuda tez yazıp patentini almıştır (*Şekil 15*).¹⁴

Şekil 15. Chemant'ın tezi.¹⁴

b. Ortodonti

Fauchard'dan sonra XVIII. yy. diş hekimliğinde önde gelen önemli bir isim de Etienne Bourdet'tir. Bourdet, çapaşıklıkların önlenmesi için premolarların çekimini öneren ilk kişidir. Ayrıca lingual genişleme için lingual ortodontiyi deneyen ilk diş hekimidir. Ortodontiye büyük katkıları olan John Hunter, diş hekimi değil anatomist ve cerrahdır ancak dişlerin ve çenenin anatomisine ilgi duymuştur. Ortopedik ilkeleri ortaya koyan, normal oklüzyonu tanımlayan ilk kişi odur. Hunter, çenelerin büyüme ve gelişmesini hipotez aşamasından alıp bilimsel bir araştırma şeklinde kanıtlamıştır.¹⁷

c. İmplant

Avrupa'da diş boşluklarının doldurulması için, XVII. yy. da çeşitli malzemeler ve hayvan dişleri kullanılmıştır.¹⁸ Avrupa sosyetesinde diş transplantasyonu, XVIII. yy.ın ikinci yarısında ilgi uyandırmıştır. Para karşılığında fakirlerin ya da ölümlerin dişleri boşlukları doldurmak için kullanılmıştır fakat frenginin yayılımından da korkulmaktadır.¹⁹ Ayrıca bu transplantasyonlar, kişilerin vücudunun yeni dişleri reddetmesi sonucu pek de verimli olmamışlardır.¹⁸ Hastalar protez kullanımına yönelmiştir ve bu dönemde protez dişler sadece zengin kişilerin karşılayabildiği lüks tedavilerdir.¹⁹ 1800'lerde altın ve kurşunun çekim bölgesine yerleştirildiği başarısız ve ilkel implant tasarımları da mevcuttur.¹⁸

5. XIX ve XX. Yüzyıl Uygulamaları

a. Protetik İşlemler

Bu yıllardaki kayıtlarda Paris'te ölümlerden alınan dişler yerine su aygırı dişlerinin plak olarak kullanıldığı porselen protezlerden bahsedilmektedir.¹⁹

Artık porselen protezlerde renk, form ve denge açısından kabul edilebilir ürünler üretildikçe, XIX. yy. başlarında Amerika'da seri üretim aşamasına geçilmiştir.¹⁴ Porselen dişler Fransız Dr. Plantou tarafından Amerika'ya tanıtılmıştır. 1825'te Samuel W. Stockton porselen dişlerin büyük çaplı üretimine başlamıştır ve artık firmalar doğal dişe en yakın porselen tonunu üretebilmek için birbirleriyle yarışmaktaydılar (*Şekil 16*).²¹

XX. yy. da diş hekimliğindeki önemli keşifler, yeni materyallerin kullanımı ile diş protez yapım ilkeleri belirlenmiştir.¹⁴

Şekil 16. Fransız diş hekiminin porselen takma dişleri sergilediği “Caricature” dergisinde yayınlanan bir karikatür.²³

b. Ortodonti

Özel bir diş hekimliği alanı olarak XIX. yy. da gelişmeye başlayan ortodontiye, Fransız Joachim Lefoulon 1841’de “orthodontosie” ismini vermiştir.¹⁷ Hekimler XIX. yy.ın ikinci yarısında diş düzensizliklerine önem vermişler, mekanik tedaviler uygulamışlardır. XX. yy. da pek çok apareyin patenti alınmıştır. Edward Hartley, Angle malokluzyon sınıflaması yapmıştır ve kendisi ortodontinin babası olarak kabul edilmektedir.¹⁹ Angle’in ayrıca XX. yy.ın başında ağzın yüz güzelliğindeki önemine vurgu yaptığı bilinmektedir.²⁵ Esasında ortodonti alanında yapılan bütün çalışmalar en başından beri fonksiyonu düzeltmeyi amaçlamıştır. Estetik fonksiyonun yanında göz önüne alınsa da somut estetik kuralları belirlenmemiştir ve değer yargılarına göre ampirik olarak yüz estetiği kararları verilmiştir. Angle’in yüz estetiğine dair tüm dişlerin korunması gerekliliğini, Calvin Case’in ise estetik için bazı hastalarda diş çekimleri yapılabileceğini savunduğu bilinmektedir. Ortodonti alanında daha sonra çalışmalar estetik amaca yönelmeye başlamıştır.¹⁴

c. Restoratif Tedaviler

XIX. yy.a kadar dişleri doldurmak için yapışkan otu, mum, macun gibi malzemeler kullanılmıştır. XVII. yy.da mum, sakız, macun, inci tozu ve beyaz mercanı eriterek karıştıran Guillemau, bu karışımı dolgu malzemesi olarak kullanmıştır ve estetik restoratif tedavinin ilk adımı böylece atılmıştır. Restoratif diş hekimliği XIX. yy.da bilimsel olarak ele alınmaya başlanmıştır. Amerika’da porselen üretiminin artmasıyla beraber estetik bakımdan daha güzel olan altın yerine porselen inlayler kullanılmaya başlanmıştır.¹⁹

Thomas Fletcher’in yapay diş minesini adını verdiği dolgu maddesi, Paul Steenbock tarafından XX. yy.ın başında üretilmiş, bu madde kolay uygulanabilirliğiyle çabucak yayılmıştır. 1951 yılında Hagger’in bulduğu asitle pürüzlendirme dental dokulara materyallerin bağlanabilirliğini göstermiştir ve 1955 yılında Buonacore mine pürüzlendirmesini gerçekleştirmiştir. Mine pürüzlendirmesi bugün estetik restoratif tedavilerin yapılabilmesine büyük katkı sağlamıştır. Ray Bowen tarafından 1962’de bugün dolgu yapımında sıklıkla kullanılan halk arasında “beyaz dolgu” olarak bilinen kompozit rezinler tanıtılmıştır. Bowen’in Bis-GMA’lı rezin (kompozit) materyali çalışmaları ile modern adeziv diş hekimliği başlamıştır.¹⁹ Kompozit dolgular bugün çok çeşitli bileşimlerde, tonlarda, yarı saydamlıklarda estetik restorasyonlarda tercih edilmektedir.²⁶

d. Diş Beyazlatma

1800'lerin sonunda diş hekimleri dişleri beyazlatmaya yönelik estetik işlemlerle meşgul olmaya başlamışlardır.²⁷ Chappel tarafından 1877'de beyazlatma amacıyla oksalik asit ilk kez kullanılmıştır. Bu kullanıldığı bildirilen en eski beyazlatma maddesidir. Harwan ise 1884'te beyazlatma için hidrojen peroksit kullanmıştır.²⁸ 1900'lerin ortasında hidrojen peroksit kullanılarak beyazlatma işlemleri yapılmaya devam etmektedir. Dr. Haywood ve Dr. Heymann 1989 yılında, karbamid peroksiti tanıtmıştır. Lazer ile diş beyazlatma işlemi ise 1996 yılında tanıtılmıştır.²⁰

e. İmplant

Modern diş hekimliğinde implantlarla alakalı en eski referans Fransız M. Jourdan ve M. Maggiolo'nun 1807 yılında yazdıkları kitapta yer almaktadır. Jourdan ve Maggiolo'nun yöntemi yeni çekilen bir dişin yerine köke benzeyen 18 kırat altının yerleştirilmesi işlemidir.¹⁴ Daha sonra 1937'de Alvin Strock tarafından kemiğe entegre olabilen implantlar icat edilmiştir. Dr. Per-Ingvar Brånemark tarafından 1965'te ilk başarılı diş implantı gerçekleştirilmiştir. Dental implantların icadı estetik diş hekimliği gelişiminde çok önemli bir adımdır.²⁰

6. Günümüz Estetik Diş Hekimliği Uygulamaları

Günümüz estetik diş hekimliğinde kompozitler ve dentin bağlayıcı sistemler, kırık dişlerin, dişler arası boşlukların, çukur ve çentiklerin düzeltilmesinde kullanılmaktadırlar. Hareketli protezler, köprü ve kronlar fonksiyonla beraber estetiği de sağlamaktadırlar. Veneer kronlar ön dişlerin rengini, şeklini ve formunu değiştirmek amacıyla kullanılmaktadır. İmplantlar ise diş eksikliklerinin giderilmesinde, fonksiyon ve estetik sağlama amacıyla tercih edilmektedirler. Dişler arası çapraşıklıkları ve diş çene ilişkilerini düzenleyen ortodonti alanı çiğneme ve fonksiyonu sağlamak amacıyla fakat tek başına estetik amaçlı da tedavi vermektedir.²⁹ Maliyeti en düşük ve en az invaziv olan ve sadece estetik amaçlı uygulanan diş beyazlatmalar, kliniklerde ya da diş hekimi tarafından reçete edilen ve evde uygulanan bir yöntemle uygulanmaktadır. Gelişen teknoloji diş hekimliğinde üç boyutlu tasarımlar yapılabilmesini sağlamıştır konik ışınli bilgisayar tomografisi, ağız içi ve ağız dışı optik tarayıcılar ağız bölgesinin ayrıntılı olarak 3D modellemesini yaparken, bilgisayar programları tasarım yapmak için bir model oluşturmakta ve estetik sonuçların görselleştirilmesine izin vermektedir. Bu sayede yüzün ve gülümsemenin dinamik yapısı ortaya çıkarılmakta, harmonik bir gülüş tasarlanabilmektedir.²⁶ Günümüz estetik anlayışında doğal ve normal olana ilgi azalmakla beraber, kişiler daha genç, daha sağlıklı ve daha çekici görünmek için dişlerinin daha beyaz ve daha parlak olmasını istemektedirler.³⁰

Popüler olan estetik yaklaşımı ise ABD kültürüne ait olan "Hollywood smile" dir (Hollywood gülüşü). Sosyal bir standart olan bu tasarım dişlerin mükemmel sıralanması ve beyaz olması durumudur. Zenginlik, sosyal ve finansal başarı ile ilişkilendirilmektedir.¹

Son olarak bir süs olarak tercih edilen diş pırlantaları, dişlerin yüzeyine girişim yapılmadan sadece yapıştırıcı materyallerle pırlantaların yapıştırılması işlemidir (**Şekil 17**).³¹ Dental grills (grillz) ise Hip Hop müzik kültüründe Amerikalı sanatçılar arasında başarıyı, sosyal statüyü ve zenginliği göstermesi amacıyla kullanılan tasarım mücevherlerle kaplı metallerdir (**Şekil 18**).³²

Şekil 17. Diş pırlantası örneği.³²

Şekil 18. Elmaslarla kaplı bir dental grills (grillz) örneği.³²

Tartışma ve Sonuç Tarihe bakıldığında antropologların keşifleri bize güzelliğin sadece toplumdaki topluma değil, yerel olarak da değiştiğini göstermektedir. Eski topluluklar güzelliğin peşinde, vücudun en öne çıkan yeri olan yüzde, en dikkat çeken bölge olan ağız ve dişlerde evrensel olan yüzü değiştirme arzusuyla kendi estetik değerlerine göre dişlere çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır.^{10,33} Bu girişimler sadece güzelliği elde etmek için değil, ritüel olarak da gerçekleştirilmiştir.³⁴ Vücudun bir organı olan ancak farklı anlamları temsil eden dişler, bu sebeplerle, tedavi amaçlı olmayan birçok modifikasyona, esasında estetik/kozmetik diş hekimliği uygulamalarına maruz kalmışlardır. Yeni bir trend olan “estetik diş hekimliği” aslında yeni bir konsept değil, makalede tanımlanan tarihsel süreçlerden de anlaşıldığı üzere tarihi 4000 yıldan eskiye dayanan bir modadır.^{8,10}

Günümüzde büyük bilimsel ve teknolojik keşiflerin sonucunda diş hekimliğinde çok büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Artık kişiler tedaviler dışında görünümünü iyileştirmeye dair fikir almak için de diş hekimlerine danışmaktadırlar. Örneğin; diş beyazlatma ve veneer uygulamaları özel ve sık yapılmayan tedavilerken artık genel diş hekimliği içinde bir eğilim haline gelmiştir. Yetişkin ortodontik tedavilerde de artış görülmektedir.²⁸

İçinde yaşadığımız çağda önemli bir sosyal mesele de fiziksel çekiciliktir. Tarihte görüldüğü üzere estetik algısının en önemli bileşeni yüzdür, bireylere özgüdür ve bireylerin biricik kimliğini temsil etmektedir. Kişilerin yüzlerindeki en ufak değişiklikler görünümü ve ifadeyi çok etkileyebilmektedir. Gülümseme ise çok yönlü değerlendirilen bir iletişim aracıdır. Birçok duygusal ifade gülümsemeyle karşıya iletilmektedir.³⁵ Güzel ve çekici bir gülümseme, düzgün bir yüz ifadesi modern toplumlarda önemli bir arzudur. Kişiler toplumdaki dışlanmamak için bu standartlara uymak durumundadırlar.²⁸ Görünüm yüzünden dışlanmak, toplumla sosyal uyum içinde olmamak kişilerin psikolojik sağlığını etkileyebilmektedir. Yaşam kalitesinin önemli belirleyicilerinden biri de psikososyal sağlık halidir.³⁵

Kişilerin beden ve yüz görünümleriyle toplumda var olma, topluma kendini ifade etme isteği ilk çağlardan beri değişmemiştir. Tarihin bize gösterdiği ise değişen tek şeyin güzellik standartlarına uygun şekilde gerçekleştirilen uygulamalar olduğudur.

Teknolojik imkânların artacağı ve diş hekimliğinde yeni tekniklerin, tasarımların geliştirileceği açıktır. Fakat burada önemli olan hastaların sağlıklarının, yaşam kalitelerinin geliştirilmesi açısından estetik dental tedavilere gerçekten gereksinimlerinin olup olmadığının sorgulanmasıdır.³⁵ Bu gereksinimi doğuran tıbbi olan ya da olmayan bireysel ve toplumsal tüm belirleyenlerin ortaya konması, diş hekimi- hasta ilişkisinde bu faktörlerin etkisinin değerlendirilmesi ve bu bağlamda diş hekimlerinin rollerinin yeniden incelenmesi ve tanımlanması önemli görünmektedir.²⁸

Makaleden de anlaşıldığı üzere diş hekimliği tarihi; sadece ağrıyı dindirmenin, fonksiyonu ve konuşmayı yeniden kazandırmanın tarihinden oluşmamaktadır. Bunun yanında dişler aracılığıyla estetiğin, güzelliğin ve

bunların toplumsal ifadelerinin hayata nasıl geçirildiğini de göstermektedir.³⁵ Dişlerin simgelediği temsilleri bilmek; batıl görüşten kozmetik görüşe geçiş süreci ve bu süreçte dişlerle ilgili birçok modern algı ve inancın kökeninin, tarihin inançsal uygulamalarına veya kült uygulamalara dayandığını göstermek açısından da önemlidir.³⁴ Estetik/kozmetik dental uygulamalara talebin oldukça arttığı bu çağda, bu uygulamaların tarihini bilmek, hekimlere hastalarını sosyal, kültürel, inançsal ve mesleğinin tarihsel bilinciyle değerlendirmek ve hizmet sunmak konusunda yardımcı olabilir.

Bilgi

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Bu çalışma Hacettepe Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen TDK-2023-20660 numaralı ve "Estetik Diş Hekimliği Uygulamalarında Etik: Ankara ilinde Estetik Diş Hekimliği Uygulamalarında Etik Konusunda Nitel Bir Çalışma" başlıklı tez projesi kapsamında hazırlanmıştır.

Bu çalışma 8-11 Haziran 2022 tarihlerinde Hatay'da düzenlenen XIV. Türk Tıp Tarihi Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Araştırmacı Katkı Oranı Beyanı

İlkin Karakapıcı: Fikir, tasarım, analiz/yorum, kaynak taraması, makale yazımı, eleştirel inceleme.

Nüket Örnek Büken: Fikir, tasarım, danışmanlık, veri toplama, analiz/yorum, kaynak taraması, makale yazımı, eleştirel inceleme.

Kaynaklar

1. Imre MM, et al. Ethical limits between aesthetic and cosmetic dentistry. Rom J Mil Med 2018;121(2):16-20.
2. Stojanowski CM, et al. Indicators of Idiosyncratic Behavior in the Dentition. In: Irish JD, Scott GR editors. A Companion to Dental Anthropology. John Wiley & Sons, Inc; 2015.p: 377-95.
3. González EL, et al. Dental aesthetics as an expression of culture and ritual. British Dental Journal 2010;208(2):77-80.
4. Pinchi V, et al. Dental ritual mutilations and forensic odontologist practice: a review of the literature. Acta stomatologica Croatica: International journal of oral sciences and dental medicine 2015;49(1):3-13.
5. Vuković A, et al. Cosmetic dentistry in ancient time—short review. Bulletin of the International Association for Paleodontology 2009;3(2):9-13.
6. Barnes DM. Dental modification: An anthropological perspective. Knoxville: University of Tennessee; 2010. Chancellor's Honors Program Projects. Erişim tarihi: 05.07.2024. Erişim linki: https://trace.tennessee.edu/utk_chanhonoproj/1345
7. Stojanowski CM, Carver CL, Miller KA. Incisor avulsion, social identity and Saharan population history: New data from the Early Holocene southern Sahara. Journal of Anthropological Archaeology 2014; 35:79-91.
8. Tapia JL, et al. Ancient esthetic dentistry in Mesoamerica. Alpha Omegan 2002;95(4):21-4.
9. Blomberg C. 'A strange white smile': a survey of tooth-blackening and other dental practices in Japan. Japan Forum 1990;2(2):243-51.
10. Goldstein RE, Patzer G. Concepts of dental esthetics. In: Goldstein RE, Chu SJ, Lee EA, Stappert CFJ editors. Ronald E Goldstein's Esthetics in Dentistry (Third Edition). John Wiley & Sons, Inc. ;2018. p. 1-22.
11. Lala R. The Great British Smile: An Institutional Ethnography Of Power In Cosmetic Dentistry [Doktora Tezi]. Sheffield: The University of Sheffield; 2020.
12. Fastlicht S. Dental Inlays and Fillings Among the Ancient Mayas. Journal of the History of Medicine and Allied Sciences 1962;17(3):393-401.
13. Forshaw RJ. The practice of dentistry in ancient Egypt. British Dental Journal 2009;206(9):481-6.
14. Uzel İ. Diş Hekimliği Tarihi I. İstanbul: Quintessence Yayıncılık; 2018.
15. Asbell MB. Specimens Of the Dental Art In Ancient Phoenicia (5th-4th Century B. C.). Bulletin of the History of Medicine 1948;22(6):812-21.
16. Becker MJ. Etruscan gold dental appliances. In: Alessandro Naso, editor. Etruscology. Berlin, Boston: De Gruyter; 2017.pp: 523-34.
17. Wahl N. Orthodontics in 3 millennia. Chapter 1: Antiquity to the mid-19th century. American Journal of Orthodontics and Dentofacial Orthopedics 2005;127(2):255-9.
18. Block MS. Dental Implants: The Last 100 Years. Journal of Oral and Maxillofacial Surgery 2018;76(1):11-26.

19. Alpaslan G. Diş Hekimliği Tarihi. 1 ed. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları; 2005.
20. Parajuli P. Milestones of Cosmetic Dentistry-A Review. Journal of Nepal Dental Association 2012;12(1):32-4.
21. Johnson WW. The history of prosthetic dentistry. The Journal of Prosthetic Dentistry 1959;9(5):841-6.
22. Seiler R, et al. Aesthetic Dentistry in the 18th Century: When Beauty Counted More than Health. Annals of Dentistry and Oral Disorders 2018;1(1):109.
23. Blackwell M. " Extraneous Bodies": The Contagion of Live-Tooth Transplantation in Late-Eighteenth-Century England. Eighteenth-Century Life 2004;28(1):21-68.
24. Croll TP, Swanson Jr BZ. Victorian era esthetic and restorative dentistry: An advertising trade card gallery. Journal of Esthetic and Restorative Dentistry 2006;18(5):235-54.
25. Şahinoğlu S. Tıp Evriminde Görsel Estetik [Doktora Tezi]. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü;1996.
26. Blatz M, et al. Evolution of aesthetic dentistry. Journal of dental research 2019;98(12):1294-304.
27. Sulieman M. An overview of bleaching techniques: 1. History, chemistry, safety and legal aspects. Dental update. 2004;31(10):608-16.
28. Gheorghiu IM, et al. Current Trends And Ethical Challenges In Cosmetic Dentistry. Romanian Journal Of Legal Medicine 2021;29(4):413-7.
29. Kökdemir P. Diş Hekimliğinde Estetik Amaçlı Girişimlerin Etik Boyutu [Yüksek lisans tezi]. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2003.
30. Gheorghiu IM, Perlea P, Temelcea AN. Ethical issues related to dental bleaching. Romanian Journal of Legal Medicine 2019;27(1):78-82.
31. Jaybala B, et al. Fashion trends in dentistry. Journal of research in medical and dental sciences 2014;2(1):102-4.
32. Sanghavi SM, Chestnutt IG. Tooth decorations and modifications–current trends and clinical implications. Dental update. 2016;43(4):313-8.
33. Abbott FB, Abbott N. Esthetics and psychology. In: Aschheim KW, editor. Esthetic Dentistry (Third Edition). St. Louis: Elseiver; 2015. p. 532-42.
34. Ziolkowski T. The telltale teeth: psychodontia to sociodontia. PMLA 1976;91(1):9-22.
35. Rathjen W. Dental technology, oral health and aesthetic appearance: A historical view. Icon 2007;13:105-24.